

**ՊԱՏՎԻ, ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԱՐԱՐ
ՀԱՄԲԱՎԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ՕԲՅԵԿՏՆԵՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Որպես վերջնական նպատակ մեր առջև դնելով պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի քաղաքացիաիրավական պաշտպանության առանձնահատկությունների բացահայտումը՝ նպատակահարմար ենք համարում լուծել վերոնշյալ նպատակին հասնելու համար մեկ այլ կարևոր խնդիր, այն է՝ հասկանալ, թե ինչ են իրենցից ներկայացնում «արժանապատվություն», «պատիվ», «գործարար համբավ» հասկացությունները, դրանք քաղաքացիաիրավական դաշտ տեղափոխելուց առաջ պարզել, թե ո՞րն է դրանց էությունը, ինչպիսի՞ հարաբերակցության մեջ են միմյանց հանդեպ և վերջապես՝ պատասխանելու այն հարցին, թե իմաստային ի՞նչ նշանակություն է տալիս դրանց Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսդրությունը:

Սկսենք հիշյալ հարցադրումների պատասխանների վերհանման ճանապարհը՝ *սկզբում*՝ ձեռնամուխ լինելով արժանապատվության և պատվի կատեգորիաների էության լուսաբանմանը, առավել ևս հաշվի առնելով, որ քաղաքացիական օրենսդրությունը չի տալիս վերջիններիս դեֆինիցիաները, դրանց հասկացման խնդիրը թողնելով տեսության վրա: Տրամաբանական է թվում որպես աշխատանքի սկիզբ դիտարկել հենց այս հարցերի պարզաբանումը, քանի որ ինչպես դիպուկ նշել է Արիստոտելը, սկիզբն ահռելի նշանակություն ունի դրան հաջորդողի վրա, և այն ճիշտ որոշելը գործի կեսն է հանդիսանում²:

Պատվի և արժանապատվության հասկացությունների պարզաբանումն ունի չափազանց կարևոր նշանակություն, նկատի ունենալով, որ ցանկացած գիտական հասկացություն իրենից ներկայացնում է շրջապատող աշխարհի երևույթներում գոյություն ունեցող օրինաչափի և էականի մասին բովանդակային պատկերացում: Այս պատ-

¹ Եղջ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտ. դեկավար՝ ի. գ. դ., պրոֆեսոր Տ. Կ. Բարսեղյան:

² Տե՛ս Արիստոտել, <Նիկոմախոսի էթիկա>, <http://lib.ru/POEEAST/ARISTOTEL/nikomah.txt>:

ճառով էլ դրանց դերի գնահատման ժամանակ առաջնային պլան է մղվում այն հարցը, թե ինչքանով է ճշմարիտ, ողջամիտ և օբյեկտիվ դրանցում արտահայտված իրականության ճանաչումը: Ու թեև կատեգորիաներն իրականության ինչ-որ չափով նաև սուբյեկտիվ արտացոլքն են, այնուամենայնիվ, գիտական առումով կարևոր է դրանց հենց օբյեկտիվ բովանդակությունը³:

Արժանապատվությունն ու պատիվը այնպիսի կատեգորիաներ են, որոնց վերաբերյալ միանշանակ և հստակ սահմանումներ առկա չեն՝ հասկանալի պատճառներով: Ինչպես նշել է Հեգելը, որքան հարուստ է բնորոշմանը ենթակա առարկան, որքան ուսումնասիրման ենթակա տաբեր կողմեր ունի, այնքան ավելի տարատեսակ են դրան տրվող բնորոշումները⁴:

Արժանապատվությունը, ինչպես և պատիվը, առաջին հերթին բարոյագիտական պատկերացումներ են: Դրանք դասվում են այն երևույթների շարքին, որոնք հոգեհարազատ են յուրաքանչյուրի՝ ամենից առաջ զգայական մակարդակի շնորհիվ: Առաջին հայացքից թվալով շատ մատչելի մեր հասկացողությանը՝ դրանք այնքան բազմաբովանդակ են, որ իրենց արմատներով ձգվում են մինչև զգացողության ու գիտակցության խորքերը և իրենց ազդեցությունը տարածում են շատ ավելի լայնամասշտաբ, քան կարող է թվալ: Ներթափանցելով զգայության, գիտակցության և հետևաբար նաև գործունեության բազմապիսի ոլորտներ՝ դրանք ոչ հազվադեպ որոշիչ են դառնում այս կամ այն իրավիճակում:

Անդրադառնալով այնպիսի հիմնարար էթիկական հասկացության, ինչպիսին արժանապատվությունն է, պետք է նշել, որ դրա հաստատումն անցել է բավականին երկար ուղի՝ իր ակունքներով հասնելով մինչև հնագույն ժամանակներ: Այսպես, մարդու արժանապատվության հաստատմանն ուղղված առաջին քայլերից էր դեռևս մ.թ.ա. 6-րդ դարում բուդդայականության առաջացումը, որը մերժեց կաստաների աստվածային ծագումը և ազդարարեց հոգևոր-բարոյական իմաստով բոլոր մարդկանց հավասարությունը: Հասարակության կաստայական կառուցվածքի դեմ հանդես եկան նաև լոկայատ-

---

³ Տե՛ս **Васильев А. М.**, «Правовые категории: Методологические аспекты разработки системы категорий теории права», М., Юридическая литература, 1976 թ., <http://www.ex-jure.ru/law/news.php?newsid=102>:

⁴ Տե՛ս Էնциклопедия философских наук, т. 1, М., 1974 թ., էջ 413:

ների (հետագայում՝ չարվակներ) դպրոցի ներկայացուցիչները՝ պնդելով, որ բոլոր մարդիկ ի բնե հավասար են⁵:

Ծագելով հազարամյակներ առաջ և աստիճանաբար զարգանալով՝ արժանապատվության վերաբերյալ պատկերացումներն իրենց հատուկ տեղը զբաղեցրին նաև հայտնի մտավորականների աշխատություններում և տարբեր կրոններում:

Այսպես, մարդկային արժանապատվությունը դիտվում է նաև որպես աստվածատուր բարիք: Դա հաստատվում է յուրաքանչյուր մարդու մոտ բարոյականության սկզբի առկայությամբ: Մ. Մ. Ռոզենտալի խմբագրությամբ փիլիսոփայական բառարանում զուգահեռներ են անցկացվում արժանապատվության և խղճի միջև⁶: Ուշագրավ է, որ որոշ լեզուներում, օրինակ՝ կովկասյան լեզվաընտանիքին պատկանող ադիգեական լեզվում, պատիվ և խիղճ հասկացությունները համարվում են հոմանիշներ:

Մարդկային արժանապատվությունը որոշվում է նաև նրանով, որ մարդը, ստեղծված լինելով Աստծո պատկերով և նմանությամբ, իր մեջ կրում է Արարչի արժանապատվության մասնիկ⁷:

Այս առնչությամբ նշենք, որ բավական ուրույն կերպով է ներկայացնում մարդկային արժանապատվությունը հայտնի մտածող Պիկո դելա Միրանդոլան՝ կապելով այն առավելապես անձի ազատ կամքի հետ և պնդելով, որ Աստված մարդուն արարել է ոչ թե իր պատկերով և նմանությամբ, այլ տվել նրան ազատություն նույնիսկ իր պատկերը և իր տեղն ու դերն աշխարհում որոշելու հարցում⁸:

Համաձայն Ի. Կանտի միայն մարդկությունն ու բարոյականությունը կարող են ունենալ արժանապատվություն: Վերջինս անվերջանալի բարձր է ցանկացած արժեքից, արժանապատվությունը բացարձակապես չի կարելի համեմատել որևէ այլ արժեքի հետ, որպեսզի հանկարծ չտոնահարվի դրա սրբությունը: Կանտն ընդգծում է, որ ցանկացած բանական էակի արժանապատվության հիմքում ընկած է

⁵ St' u Истoрия политико-правовых учений, Под ред. А. Н. Хорошилова. М., 2001 г., էջ 5:

⁶ St' u Փիլիսոփայական բառարան Մ. Մ. Ռոզենտալի խմբագրությամբ, Երևան, Հայաստան հրատարակչություն, 1975թ., էջ 40:

⁷ St' u Новицкий Марек, «Что такое права человека?». http://hivmed.od.ua/published/chto_takoe_prava_cheloveka.pdf:

⁸ St' u Джованни Пико дела Мирандола, Речь о достоинстве человека, «История эстетики». Памятники мировой эстетической мысли в 5-и тт., т.1, էջ 506-514, http://psylib.org.ua/books/_pikodel.htm:

ինքնավարությունը, իսկ մարդու կողմից արժանապատվությանը տրվող միակ գնահատականը հարգանքն է⁹:

Որպես արժանապատվության անհրաժեշտ պայման՝ հանրահայտ մտածող Ժ. Ժ. Ռուսսոն ընդգծել է. «Հրաժարվել սեփական ազատությունից՝ նշանակում է հրաժարվել մարդկային արժանապատվությունից, մարդկային բնության իրավունքներից և նույնիսկ պարտականություններից: Հնարավոր չէ որևէ հատուցում այն մարդուն, ով ամեն ինչից հրաժարվում է: Նման հրաժարումն անհամատեղելի է մարդկային բնության հետ, մարդուն կամքի ինքնավարությունից զրկելը հավասարազոր է նրա գործողությունները ցանկացած տեսակի բարոյականությունից զրկելուն»:

Ինչպես կարելի է նկատել, վերոնշյալ մտածողների հայացքները վերաբերում են արժանապատվությանը՝ որպես համամարդկային արժեքի, որպես մարդու իրավունքների հիմնաքարի: Այս իմաստով արժանապատվությունը տարբերվում է անձնական արժանապատվությունից, որը վերաբերում է կոնկրետ անհատի: Հաշվի առնելով, որ տվյալ ուսումնասիրության նպատակներից մեկը արժանապատվության հասկացության պարզաբանումն է քաղաքացիաիրավական ասպարեզում և հաշվի առնելով նաև, որ քաղաքացիական իրավունքն այս հասկացությունը դիտարկում է անհատի արժանապատվության տեսանկյունից՝ ուստի հարկ ենք համարում մարդկային և անհատական արժանապատվության հարաբերակցության հիմնահարցին անդրադառնալ առավել հանգամանակից:

Մարդու արժանապատվությունն անմիջականորեն բխում է նրա էությունից: Մարդկային արժանապատվությունը, ինչպես և կյանքը, ընդունված չէ կախման մեջ դնել անձի հասարակական կարևորությունից, տարիքից, սեռից, համոզմունքներից և այլն¹⁰: Վերոգրյալը պատկերավոր բացատրում է Մ. Նովիցկին՝ նշելով, որ այն բնորոշ է ինչպես նորածնին, ով դեռ ոչինչ չի հասցրել անել, այնպես էլ հանցագործին: Ի տարբերություն մարդկային արժանապատվության՝ անձ-

---

⁹ Տե՛ս **Кант И.**, «Основы метафизики нравственности», http://modernlib.ru/books/kant_i/osnovi_metafiziki_nravstvennosti/read/:

¹⁰ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ, ընդհանուր խմբագրությամբ Գ. Հարությունյանի և Ա. Վաղարշյանի, Երևան, «Իրավունք», 2010 թ., էջ 165:

նական արժանապատվությունը վերաբերում է կոնկրետ անհատի և այն կարող է փոխվել այդ անձի կյանքի ընթացքում:

Անձի արժանապատվության զգացման հետ սերտորեն կապված է ինքնահարգման հասկացությունը: Թեև դրանք բավականին մոտ են կանգնած իրար, բայց, այնուամենայնիվ, չեն նույնանում: Արժանապատվության զգացումը արտացոլում է ինչպես մարդու կարծիքը բարոյական էտալոնին նրա համապատասխանության մասին, այնպես էլ իր մասին այլ անձանց կարծիքի ճշմարտացիության գնահատակաւնը¹¹: Եթե ինքնահարգումն ամենից առաջ պատասխանում է այն հարցին, թե «որ արժանիքներիս համար եմ ես ինքս ինձ հարգում», ապա արժանապատվությունը պատասխանում է այն հարցին, թե «ով եմ ես», այսինքն՝ արտահայտում է իր՝ որպես արժեքի նկատմամբ վերաբերմունքը: Բացի այդ համարվում է, որ եթե տվյալ անհատը հարգալից վերաբերմունք է դրսևորում այլ անձանց նկատմամբ, ուրեմն դա նաև ինքնահարգման և ինքնաընդունման նշան է¹²:

Մարդկային գիտակցությունն ունակ է արտացոլելու ոչ միայն օբյեկտիվ աշխարհը, այլև ինքն իրեն, իր տեղը և կարևորությունը այդ աշխարհում: Արժանապատվության գիտակցումը հանդիսանում է անհատի ինքնագիտակցման կարևորագույն արդյունքը¹³:

Այսպիսով, մարդկային արժանապատվությունը, անցնելով փիլիսոփայական, կրոնական իմաստավորման, իսկ հետագայում նաև պետական-իրավական ճանաչման ուղի, դարձավ հումանիտար գիտությունների, և հատկապես իրավագիտության հիմնական հասկացություններից մեկը¹⁴:

Այժմ անդրադառնանք պատվի հասկացությանը:

---

¹¹ Տե՛ս **Додонов Б. И.**, «В мире эмоций», Киев, , Издательство политической литературы Украины, 1987 թ., էջ 75:

¹² Տե՛ս **Актуальные вопросы психологии**, Материалы международной научно-практической конференции 16 января 2012 г., Сборник научных трудов, Краснодар, научно-издательский центр Априори, 2012 թ., էջ 11:

¹³ Տե՛ս **Белявский А. В., Придворов Н. А.**, «Охрана чести и достоинства личности в СССР», М., Юрид. лит., 1971 թ., էջ 8:

¹⁴ Տե՛ս **Ковалев А. А.**, «Ценность и достоинство личности – философско-правовая основа прав и свобод человека», 2011 թ., Дипломатическая академия МИД России, http://www.journal-nio.com/index.php?id=1097&Itemid=114&option=com_content&view=article:

Պատիվը իր արժանիքների համար մեկի վայելած հարգանքն է, փառքը¹⁵:

Ըստ Կ. Վեբերի խմբագրությամբ իրավաբանական բառարանի՝ բնորոշման պատիվը սահմանվում է որպես ճանաչված լինելու պահանջ հասարակության մեջ¹⁶:

Հարց է առաջանում՝ իսկ արդյոք անձի համար հարգվելու ձգտումը նույնանում է փառքի հասնելու ձգտման հետ, արդյոք խոսքը մարդկային միևնույն պահանջմունքի մասին է: Այս հարցին պատասխանելու համար կատարենք պատվի մասին հակիրճ պատմական երկուրս:

Հիշենք, թե ինչպիսի թրթիռով էր վերաբերում այննացին հասարակության կողմից իր հանդեպ տածած հարգանքին, ինչ անհաս բարձրության վրա էր դնում ձիթապտղի ճյուղը, որը տրվում էր հասարակական խաղերի լավագույն մասնակիցներին, հիշենք նաև, թե ինչպիսի ջանքեր էին գործադրում Հին Հունաստանի փիլիսոփաները համաքաղաքացիների կողմից իրենց որպես անհատականություն ճանաչելու համար¹⁷: Ինչպես տեսնում ենք, նրանց հատուկ էր անհագ ձգտումը դեպի ճանաչում: Ճանաչված լինելու այս ձգտումը հանգամանորեն վերլուծել է Ֆրենսիս Ֆուկույաման:

Իր «Պատմության ավարտն ու վերջին մարդը» աշխատության մեջ նա նշում է, որ ճանաչված լինելու պահանջը նույնքան հին է, որքան առաջին մարդը: Ըստ նրա դեռևս առաջին մարդը ձգտել է ձեռք բերել ճանաչում մեկ այլ մարդու մոտ: Այդ նպատակով վերջինիս հետ նա կռվի մեջ է մտել՝ պատրաստ լինելով նույնիսկ զոհելու սեփական կյանքը: Այդ ռիսկին առաջին մարդը գնացել է ոչ թե ինչ-որ նյութական կամ ֆիզիկական պահանջմունք բավարարելու համար, ինչպիսին օրինակ՝ նոր տարածք գավթելը, պաշտպանվելը և այլն (ինչը բնորոշ է կենդանիներին), այլ հենց ճանաչվելու համար՝ դիտելով այն որպես ինքնանպատակ: Միայն մարդուն է բնորոշ արյունահեղ պայքարի մեջ մտնելը կյանքը զոհելու սպառնալիքով՝ միայն հանուն նրա,

---

¹⁵ Տե՛ս Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, Երևան, Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչություն, 1974 թ., էջ 74:

¹⁶ Տե՛ս Klaus Weber (Herausgeber), Creifelds Rechtswörterbuch, 20. Auflage, München 2011 թ., էջ 316:

¹⁷ Տե՛ս Э. Штейн И., «Честь в философии и праве», С. Петербург, издание Я. Контаровича, 1895 թ., էջ 15:

որ ապացուցի դիմացինին, թե ինքը ոչ թե պարզապես բարդ մեխանիզմ է, այլ հանդիսանում է սպեցիֆիկ մարդկային արժանապատվություն կրող¹⁸:

Հարգվելու պահանջունքը (ինչպես անվանում է Ֆուկույաման՝ «թիմուր») ի սկզբանե ծագել է որպես սեփական արժեքի գնահատում, որպես ինքնահարգում: Ըստ հեղինակի հենց դրա մասին է խոսել Պլատոնն իր «Պետությունը» աշխատության մեջ, որտեղ առանձնացնելով հոգու երեք մակարդակներ, դրանցում ներառել է նաև այսպես կոչված «կատաղի ոգի»-ն, որը դրդում է մարդուն պայքարել փառքի հասնելու համար¹⁹:

Փառքին ձգտելու մասին խոսել է նաև Արիստոտելը՝ այն բնորոշելով որպես գլխավորապես պետական գործունեությամբ զբաղվող անհատների գերագույն նպատակ:

Այս առնչությամբ հարկ ենք համարում նշել, որ որոշ հեղինակներ ճանաչված լինելու, փառքի հասնելու ձգտումը չեն դիտում որպես մարդուն անվերապահորեն բնորոշ պահանջունք: Ֆրոմմը դա բացատրում է նրանով, որ տարբեր ժամանակաշրջաններում մարդուն բնորոշ է եղել տարբեր պահանջունքների բավարարում, օրինակ՝ Վերածննդի ժամանակաշրջանում արդիական դարձած և այսօր այդքան սովորական թվացող փառքի նկատմամբ ձգտումը բնորոշ չի եղել միջնադարի մարդուն: Ըստ է. Ֆրոմմի դա կապված է սովյալ ժամանակի հասարակության կողմից կոնկրետ արժեքների գովերգման հետ, և մարդը, լինելով սոցիալական էակ, սկսում է ձգտել հենց այն արժեքներին, որոնք առաջնային են սովյալ հասարակության համար²⁰:

Ստացվում է, որ հեղինակների կարծիքները կիսվում են այն հարցի առնչությամբ, թե փառքին ձգտումը մարդուն բնորոշ բնական, թե՞ արհեստական պահանջունք է: Հարցն իրոք հետաքրքրական է: Պարզվում է, որ իրեն շրջապատող մարդկանցից փոխառնելով ինչ որ բանի՝ որպես արժեքի նկատմամբ հայացքներ, մարդը դրանով ինքը

---

¹⁸ Տե՛ս **Фукуяма Ф.**, «Конец истории и последний человек», http://lib.ru/POLITOLOG/FUKUYAMA/konec_istorii.txt :

¹⁹ Տե՛ս **Фукуяма Ф.**, նշված աշխ., http://lib.ru/POLITOLOG/FUKUYAMA/konec_istorii.txt:

²⁰ Տե՛ս **Фромм Э.**, «Бегство от свободы», <http://lib.ru/PSIHO/FROMM/ fromm02.txt>:

իր մեջ սերմանում է այնպիսի պահանջումներ, որոնք մինչ այդ չի ունեցել²¹:

Կարծում ենք, որ անհրաժեշտ է տարբերակել փառքի նկատմամբ ձգտումը՝ փառասիրությունը, մարդու հարգվելու պահանջումներից: Եթե մարդու՝ ըստ իր արժանիքների հարգվելու և գնահատվելու ձգտումը հատուկ է բոլորին, ապա փառասիրությունը՝ ոչ բոլորին (ինչպես ասում էր Էպիկուրը՝ իմաստունը փառք չի ուզում, նա միայն շահագրգռված է իր մասին այլ անձանց կարծիքով այնքանով, որքանով այդ կարծիքն անհրաժեշտ է իր անվտանգության համար): Այդ իսկ պատճառով իրավական պաշտպանության պետք է ենթակա լինի անձի հարգվելու ձգտումը:

Անձը ձգտում է, որ իր մասին հանրության անդամները կազմեն դրական կարծիք: Բհարկե, այդ կարծիքը միշտ չէ, որ կարող է օբյեկտիվ լինել՝ հաշվի առնելով նախ այն, որ մեկի կողմից մյուսի մասին դատելը չի կարող անթերի լինել, քանի որ ճանաչման պրոցեսը ինքն իրենից բավականին բարդ գործընթաց է, և լիարժեք դիմացինին ճանաչելը հնարավորությունների սահամաններից դուրս է թվում, և բացի այդ անհատը կարող է շատ հաճախ թաքցնել իր իրական մտտիվներն ու նպատակները՝ դրանով իսկ իր մասին թյուր կարծիք ձևավորելով հասարակության մեջ²²:

Այսպիսով, բացահայտելով պատիվ և արժանապատվություն հասկացությունների էությունը, դիտարկենք դրանք քաղաքացիաիրավական իմաստով՝ որպես ուղենիշ ունենալով մեր առջև այդ հասկացությունների արդեն լուսաբանված էությունը:

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի (այսուհետ՝ նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք) 1087.1 հոդվածում սահմանված է պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի պաշտպանության հատուկ կառուցակարգ: Ուստի հարց է առաջանում՝ ի՞նչ իմաստ է դրել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը տվյալ հասկացությունների մեջ:

Չնայած տարածում գտած այն կարծիքին, համաձայն որի արժա-

²¹ Տե՛ս **Додонов Б. И.**, «Эмоция как ценность», М., Политиздат, 1974 թ., էջ 4:

²² Տե՛ս **Экштейн И.**, նշված աշխատություն, էջ 30:

նապատվությունը նույնացվում է անձի ինքնագնահատականի հետ²³, մենք կարծում ենք, որ քաղաքացիաիրավական առումով ինքնագնահատականը պաշտպանվել չի կարող: Ինքնագնահատականը անձի կողմից ինքն իրեն տրված գնահատականն է, որը, տարբեր հանգամանքներից կախված, կարող է փոխվել: Իջնել կամ բարձրանալ:

Կարծում ենք, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածում օրենսդիրը նկատի է ունեցել արժանապատվությունը՝ որպես անհատի հարգվելու օբյեկտիվ պահանջումը՝ իր ինքնագնահատականին համապատասխան:

Ինչ վերաբերում է պատվին, ապա քաղաքացիաիրավական իմաստով այն պաշտպանվում է՝ որպես անհատի հասարակության կողմից իրեն տրված դրական գնահատականը հարգելու պահանջ:

Եթե մենք պատվի հասկացության մեջ առանցքային տեղ ենք հատկացնում հասարակական կարծիքին, ապա իրավացիորեն հետևյալ հարցն է առաջանում՝ կարող ենք արդյոք վերագրել այն նաև իրավաբանական անձանց: Խնդիրն այն է, որ պատիվը բարոյաէթիկական կատեգորիա է, և վերաբերում է միայն մարդկային հատկանիշների վերաբերյալ կարծիքին, որպիսիք իրավաբանական անձը լինելով ֆիզիկա՝ ունենալ չի կարող: Այդ իսկ պատճառով օրենսդիրը նպատակահարմար է համարել իրավաբանական անձանց պաշտպանելու համար ներմուծել *գործարար համբավ* տերմինը:

Շուկայական հաբերությունների պայմաններում չափազանց կարևոր նշանակություն է ձեռք բերել գործարար համբավը պատշաճ մակարդակի վրա պահելու հարցը:

Համաշխարհային պրակտիկայում ընդունված է կազմակերպության գործարար համբավի արժեքը բնորոշել գուղվիլ / goodwill/ հասկացությամբ: Գ. Դեամոնդը և Ռ. Կելլին իրենց «Բիզնեսի գնահատականի կառավարում» աշխատության մեջ տալիս են դրա հետևյալ բնորոշումը՝ գործարար կամ անհատական հատկանիշների այնպիսի համագումար, որը ստիմուլացնում է հաճախորդներին օգտվելու տվյալ կազմակերպության կամ անհատի ծառայություններից, և որոնք բերում են այդ կազմակերպությանն ավելի շատ եկամուտ, քան անհրաժեշտ է ողջամիտ եկամտի ստացման համար»:

---

²³ Տե՛ս **Гатин А. М.**, «Гражданское право», Издательство: Дашков и Ко, 2009 թ., էջ 90: **Грудцына Л. Ю., Спектор А. А.**, «Гражданское право России», М., ЮСТИЦИНФОРМ, 2008 թ., էջ 90 և այլն:

Գուղվիլը կարող է լինել ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական /badwill/²⁴:

Գործարար համբավը գործարարության ոլորտում իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձի դրսևորած որակների մասին ձևավորված կարծիքն է²⁵: Ըստ նշված սահմանման գործարար համբավը հատուկ է գործարարությամբ զբաղվող սուբյեկտներին:

Համաձայն Մ. Ն. Մալեինայի ձևակերպած սահմանման գործարար համբավը այնպիսի որակների և գնահատականների համակցություն է, որով դրանք կրողներն իրենց հաճախորդների, սպառողների, երկրպագուների մոտ ստացացվում և անհատականացվում են այդ ոլորտների այլ մասնագետների հետ²⁶:

Ըստ Ե. Ա. Մուխանովի գործարար համբավի կապակցությամբ քաղաքացիների մասով պետք է հասկանալ նաև նրանց աշխատանքային որակներին տրվող գնահատականը, մինչդեռ իրավաբանական անձանց մասով՝ միայն առևտրային իրավաբանական անձանց վերաբերվող գնահատականը²⁷:

Այսպիսով, հեղինակների մի մասը հակված է գործարար համբավը սահմանելու որպես բացառապես ձեռնարկատիրական գործունեության ոլորտում անձին տրվող գնահատական, իսկ մյուս մասը՝ առավել տարածական մեկնաբանություն է տալիս այս հասկացությանը՝ դրա մեջ ներառելով նաև աշխատանքային, մասնագիտական որակներին տրվող գնահատականը:

Կարծում ենք, որ նշված տարակարծությունն արդյունք է այն հանգամանքի, որ եթե գործարար համբավը դիտարկվեր զուտ որպես գործարար գործունեություն իրականացնող անձանց՝ ֆիզիկական և իրավաբանական, ոչ նյութական բարիք, ապա իրավական պաշտպանության շրջանակներից դուրս կմնային ինչպես ոչ առևտրային իրավաբանական անձինք, այնպես էլ հնարավոր է՝ աշխատող ֆիզիկական անձինք:

---

²⁴ Տե՛ս **Цибенко А. Ю.**, «Деловая репутация юридического лица и способы её защиты», <http://voxlex.ru/civilis/grazhdanskoe-pravo/141-delovaya-reputatsiya-yuridicheskogo-lica-i-sposoby-ee-zashchity.html>:

²⁵ Տե՛ս **Анисимов А. Л.**, «Честь, достоинство, деловая репутация: гражданско-правовая защита», М. 1994 թ., էջ 8:

²⁶ Տե՛ս **Малеина М. Н.**, «Личные неимущественные права граждан. Понятие. Осуществление. Защита», М., 2001 թ., էջ 18:

²⁷ Տե՛ս **Суханов Е. А.**, «Гражданское право», Том 1, М., 2008 թ., էջ 396:

Այստեղ նպատակարար մար է հիշատակել ՀՀ դատական պրակտիկան վերոնշյալ հարցի կապակցությամբ: «Երևանի պետական համալսարան» ՊՈԱԿ-ը և Արա Գաբրուզյանն ընդդեմ «Բանաձև» ՄՊԸ-ի և Սիրեկյան Եղիազարյանի պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման հրապարակայնորեն ներողություն խնդրելուն և հերքման պարտավորեցնելու պահանջի մասին թիվ ԵԿԴ/1299/02/11 քաղաքացիական գործով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը մասնակիորեն բեկանել է Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի վճիռը, փաստելով, որ ոչ առևտրային կազմակերպությունները ևս կարող են գործարար համբավ ունենալ:

Իսկ որպեսզի այս կապակցությամբ քաղաքացիաիրավական բռնուր սուբյեկտները հավասարապես հնարավորություն ունենան դիմելու իրավական պաշտպանության, ապա նպատակահարամար կլինեն ներմուծել մի այնպիսի հասկացություն, որը հնարավորություն կտար նաև գործարար գործունեություն չիրականացնող կազմակերպություններին, ինչպես նաև աշխատող ֆիզիկական անձանց, հավակնելու իրավական պաշտպանության:

Որպես այդպիսի հասկացություն կարող էր ծառայել օրինակ՝ հեղինակություն հասկացությունը, առավել ևս, որ այն ունիվերսալ է և իր մեջ ներառում է ոչ միայն աշխատանքային, գործնական հատկանիշներին տրվող գնահատական, այլ ցանակցած այլ հատկանիշների կարող է վերաբերվել: Հեղինակությունը անձի կողմից ձեռքբերված հասարակական գնահատականն է, հասարակական կարծիքը անձի հատկանիշների, առավելությունների և թերությունների մասին²⁸:

Եվ եթե ոչ առևտրային կազմակերպությունների և աշխատող ֆիզիկական անձանց համար ներմուծվեր հենց հեղինակություն հասկացությունը, ապա իր մեջ կընդգրկեր անձի և՛ բարոյական, և՛ աշխատանքային, և՛ զուտ ձեռնարկատիրական հատկանիշների մասին ձևավորված կարծիքը:

Մակայն պետք է նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը այս խնդրահարույց հարցի (իրավական պաշտպանությունից դուրս մնա-

---

²⁸ См. у **Ожегов С. И.**, Словарь русского языка, Москва, «Русский язык», 1990 г., էջ 676:

ցող սուբյեկտների) լուծման համար կարծես հատուկ հասկացություն նախապատրաստած լինի. դա ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 162-րդ հոդվածում նշված «բարի անուն» հասկացությունն է:

Նույնը վերաբերում է նաև «բարի համբավ» հասկացությանը՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ պարբերությամբ նախատեսված: (Որպես լրացում՝ նշենք, որ «բարի համբավ» հասկացությունն օգտագործված է ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ, ինչպես նաև «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասում):

Բացի վերոնշյալ երկու նախատեսումներից՝ «բարի անուն» և «բարի համբավ» հասկացությունները Քաղաքացիական օրենսգրքում այլևս չեն հիշատակվում:

Ներկայիս կարգավորմամբ թեև «բարի անունն» ու «բարի համբավը» նախատեսված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, բայց և այնպես, ոչ առևտրային կազմակերպություններն ու անհատ ձեռներեց չհանդիսացող, աշխատող ֆիզիկական անձինք չեն կարող իրենց բարի համբավի կամ բարի անվան պաշտպանության հայց ներկայացնել դատարան, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը նախատեսում է միայն պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի առանձնահատուկ կարգավորում:

Այսպիսով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքը պատիվը, արժանապատվությունը և գործարար համբավը դասում է ոչ նյութական բարիքների շարքը:

Ոչ նյութական բարիքները թվարկված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 162-րդ հոդվածում: Դրանց, ինչպես նաև հոդվածում տեղ չգտած այլ՝ ոչ նյութական բարիքների կապակցությամբ առաջացող իրավունքներն ընդունված է անվանել անձնական ոչ գույքային իրավունքներ:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը չի տարբերակում անձնական, ոչ գույքային իրավունքները և դրանց օբյեկտ հանդիսացող ոչ նյութական բարիքները²⁹: Եվ ասվածը հաստատվում է ինչպես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 162-րդ հոդվածի բովանդակությամբ, այլև օրենսգրքի հենց 1-ին հոդվածով, որի 5-րդ մասի համաձայն մարդու անօտարելի իրավունքների ու ազատությունների և այլ ոչ նյութական

---

²⁹ Տե՛ս **Малеина М. Н.**, նշված աշխատությունը, էջ 14:

բարիքների իրականացման ու պաշտպանության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են քաղաքացիական օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով, եթե այլ բան չի բխում այդ հարաբերությունների էությունից: Ինչպես երևում է, այստեղ ոչ նյութական բարիքները տարբերակված չեն անօտարելի իրավունքներից:

Կարծում ենք նաև, որ ավելի ներդաշնակ կարգավորման համար նպատակահարմար կլիներ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում օգտագործել կամ անձնական ոչ գույքային իրավունքներ և ոչ գույքային բարիքներ հասկացությունները, կա՛մ անձնական ոչ նյութական իրավունքներ և ոչ նյութական բարիքներ հասկացությունները, որպեսզի ակնհայտ լինի օբյեկտի և դրա կապակցությամբ առաջացող իրավունքի փոխկապվածությունը:

Арменуи Чифликян

Аспирант кафедры гражданского права ЕГУ

ОСОБЕННОСТИ ЧЕСТИ, ДОСТОИНСТВА И ДЕЛОВОЙ РЕПУТАЦИИ КАК ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ ОБЪЕКТОВ

Согласно Гражданскому кодексу Республики Армения, честь, достоинство и деловая репутация являются отдельными объектами гражданского права.

Целью данного исследования является разъяснение особенностей чести, достоинства и деловой репутации как гражданско-правовых нематериальных благ.

В статье раскрывается суть категорий «честь», «достоинство» и «деловая репутация», что дает возможность ответить на вопрос - в каком смысле эти термины используются в Гражданском кодексе Республики Армения. В данной работе исследуется проблематичность категории «деловая репутация». Предлагается ввести в Гражданский кодекс Республики Армения термин «репутация» во избежание разногласий при толковании термина «деловая репутация».

Armenuhi Chiflikyan
PhD student of the YSU Chair of Civil Law

**PECULIARITIES OF HONOR, DIGNITY AND BUSINESS
REPUTATION AS CIVIL-LAW OBJECTS**

It is known that the honor, dignity and business reputation are distinct objects of the civil law due to the Civil Code of the Republic of Armenia.

The purpose of this study is to elucidate the special features of honor, dignity and business reputation as civil-law non-material values.

In the article the essence of the categories of «honor», «dignity» and «business reputation» is researched which allows to answer the question in what meaning they are used in the Civil Code of the Republic of Armenia. The debatable aspects of the category of «business reputation» are brought out in this study. To avoid inconsistency in interpreting «business reputation» it is proposed to insert the term of «reputation» term in the Civil Code of the Republic of Armenia.

Բանալի բառեր՝ *արժանապատվություն, պատիվ, գործարար համբավ, օբյեկտ:*

Ключевые слова: *Достоинство, честь, деловая репутация, объект, термины, нематериальные блага.*

Key words: *dignity, honor, business reputation, object, terms, non-material values.*